

2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / [Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел]. – К.; Ірпінь: ВТФ “Перун”, 2009. – 1736 с.
3. Вікіпедія, вільна енциклопедія. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до журн.: <http://uk.wikipedia.org/wiki/Якість>.
4. Куньч З.Й. Універсальний словник української мови / З.Й. Куньч. – Тернопіль: Навчальна книга. – Богдан, 2005. – 848 с.
5. Лисиченко Л.А. Структура мовної картини світу / Л.А. Лисиченко // Мовознавство. – 2004. – № 5–6. – С. 36–41.
6. Осовська Г.В. Економічний словник / Осовська Г.В., Юркевич О.О., Завадський Й.С. – К.: Кондор, 2007. – 358 с.
7. Сайт-словник економічних, банківських та фінансових термінів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до журн.: <http://www.glossary.org.ua/catalog/k/>.
8. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / Селіванова О. – Полтава: Довкілля-К, 2006. – 716 с.

УДК 811.161.2'38:070.41

ПОЛІФУНКЦІЙНІСТЬ РИТОРИЧНИХ ФІГУР

Тетяна Мелкумова
(Кривий Ріг, Україна)

У статті розглянуто взаємодію комунікативно-прагматичних функцій мовлення на матеріалі інформаційних текстів, увиразнених риторичними фігурами.

Ключові слова: комунікативно-прагматична функція, риторична фігура, інформаційне мовлення.

В статье рассматривается взаимодействие коммуникативно-прагматических функций речи на материале информационных текстов, выразительность которых усилена риторическими фигурами.

Ключевые слова: коммуникативно-прагматическая функция, выразительное средство, информационный стиль.

The article deals with the interaction of communicative and pragmatical functions of speech on the material of informational texts expressiveness of which is supplemented by the rethoric figures.

Key words: communicative and pragmatical function, figure of speech, information speech.

Постановка проблеми. Інформаційні тексти реалізують різноманітні комунікативно-прагматичні функції, що є засобами впливу на поведінку та

свідомість людей у процесі спілкування. Комунікативно-прагматичні функції інформаційного мовлення здійснюють вплив на адресатів через інформування чи коментування. Інформувальними функціями є актуалізаційна (нагадування), власне репрезентативна (повідомлення), експозитивна (підстави й аргументи повідомлень), корегувальна, посилювальна, стверджувальна й ін.

До функцій коментування належать апелятивна (функція привернення уваги реципієнта), волюнтативна (директивна), експресивна, комісивна (обіцянка), оцінна. При коментуванні мовець аргументовано впливає на слухача, намагається змусити його погодитися з певною думкою, пристати на ту чи ту позицію. Інформування має помірнішу прагматичну впливовість. Проте й власне фактуальна інформація здатна змінити погляди, вартісні орієнтири, змодельовати свідомісні стереотипи світобачення [6, с. 13-23]. Прагматична сила мовлення підвищується при використанні стилістичних мовних засобів, зокрема риторичних.

Існує багато класифікацій риторичних фігур (І. Гальперін [3, с. 184–270], М. Кузнець і Ю. Скребнев [5, с. 65–94], О. Пономарів [7, с. 235–243], Б. Тошович [8, с. 22] та ін.). Лінгвісти, що працюють у царині риторики, розглядають більшість стилістичних фігур як риторичні. Так, Є. Клюєв пропонує розлогу класифікацію, що містить 81 троп і фігуру [4, с. 179-272]. Основною причиною неоднорідності класифікацій є різні підстави, спираючись на які, дослідники, що працюють у сфері лінгвістики, риторики, поетики, вибудовують свої системи. Услід за більшістю дослідників під риторичними фігурами ми розуміємо фігури умовно-діалогічного характеру. Це антипофора (запитання та відповідь), риторичні вигук, заперечення, звертання, оклик, питання, ствердження [6].

Актуальність проблеми дослідження комунікативно-прагматичних функцій риторичних фігур у інформаційних текстах спричинена насамперед відсутністю комплексного аналізу комунікативно-прагматичних і стилістико-синтаксичних особливостей текстів різного функційного призначення в мові ЗМІ.

Риторичні фігури досліджують на матеріалі переважно художнього стилю (А. Загнітко, О. Єфимов, І. Ковтунова, Н. Патроева, Г. Солганик та ін.), а нерідко – й публіцистичного (В. Богатько, Я. Пинегіна, І. Пуленко й ін.). Цілком правомірно, адже саме в текстах цих стилів використання риторичних фігур зумовлене задумом автора, його прагненням до посиленої експресивності. Порівняно з іншими стилістичними засобами риторичні фігури є часто вживаними в інформаційному мовленні, підвищують його виразність і прагматичну впливовість.

Метою статті є визначити комунікативно-прагматичні функції риторичних фігур, з'ясувати особливості виражального потенціалу засобів і взаємодії функцій у інформаційних текстах. Джерельною базою послужили матеріали газет «Вісті Придніпров'я» [ВП] (обласна газета), «Дзеркало тижня» [ДТ] (м. Київ), «Сільські вісті» [СВ] (м. Київ), «Україна молода» [УМ] (м. Київ), «Червоний гірник» [ЧГ] (м. Кривий Ріг).

Виклад основного матеріалу. Досить поширеною в інформаційних

текстах риторичною фігурою є антипофора. Завдяки своїй побудові щонайменше з двох речень антипофора є поліфункційною, оскільки може реалізувати, наприклад, апелятивну, репрезентативну й оцінну функції: *Та чому, власне, потрібен закон про реприватизацію? Тому що чинний закон україноганий* [УМ. 14.08.2003]; (1) *Ви думаєте, наприклад, грати роль телеведучого легше?* (2) *Зовсім ні, але я стараюсь робити це щиро й професійно* [ВП. 09.04.2009]. Інтерпеляція (*Ви думаєте*) апелює до адресата, як і питання загалом; мовець посилює увагу адресата до теми розмови. Репрезентативну функцію у реченні (2) реалізує головним чином його друга предикативна частина (мовець повідомляє: *я стараюсь грати роль ведучого щиро й професійно*). Проте й перша предикативна частина містить повідомлення із заперечувальною семантикою (*ні, роль ведучого грати не легко*). Ампліфіковані обставини ступеня якості (*щиро й професійно*) позитивно оцінюють власний досвід мовця у ролі телеведучого, сприяючи реалізації оцінної функції у реченні-відповіді (2).

Антипофора часто виконує експресивну й актуалізаційну функції: (1) *Пам'ятаєте, хто і як приймав цей закон?* (2) *Його провів Олександр Мороз.* (3) *А пам'ятаєте, чому цей закон прийняли?* (4) *Тому що прийшли вкрати ваші голоси!* [ВП. 01.10.2009]. Прагматична мета «нагадування», що досягається використанням цієї фігури, посилюється анафоричним зачином питань (*пам'ятаєте*). Речення-відповідь (4) у цьому риторичному діалозі мовця є водночас реалізацією експозитивної (пояснення повідомленого раніше) та оцінної (наміри політиків – злочинні) функцій.

Репрезентативна функція характерна для висловлювань, що є на шпальтах газет врізками: *Що, гривня, холодно? Національна валюта і далі падає* [УМ. 14.01.2009; заголовок і врізка]. У наведеному прикладі не можна говорити про виконання фатичної функції, оскільки даний непрямий мовленнєвий акт не передбачає певного адресата (риторичне звертання *гривня*). Запитанню властиві два ієрархічно впорядкованих прагматичних значення – апелятивна (меншою мірою) та стверджувальна функції (*Так, гривні холодно*). Репрезентативну функцію виконує відповідь і в такій антипофорі: (1) *А що ж Тузла?* (2) *Як заявив заступник голови адміністрації російського президента С. Приходько, «такої проблеми в російсько-українських відносинах не існує»* [ДТ. 27.12.2003].

Прагнучи звернути увагу адресатів на проблему, мовець апелює до них із риторичним питанням: *Хто ж розпалює вогонь війни у вже, здавалось би, мирному Іраку?* [ЧГ. 15.04.2004]. Репрезентативна функція висловлювання виражена непрямо, адже зі змісту питання адресатам зрозуміло, що в Іраку знову розпалюється вогонь війни.

Звернімося до такого виразного й прагматично потужного інформаційного тексту: (1) *Хто вони в нашому житті, ці колишні?* (2) *Ні, не обов'язково ті, чий імена були ще десять-п'ятнадцять чи й двадцять років тому в усіх на вустах.* (3) *А просто – колишні вчителі чи інженери, працівники міліції, доярки чи робітники.* (4) *Ті, кому ми, нині суцї, прийшли на зміну.* (5) *Хто вони, невже просто перегорнута й забута сторінка історії, від якої віє не нашими настроями, не нашими нинішніми переконаннями,*

просто опале листя минулої осені, крізь яке вже пробивається молода трава? (6) *Господи, яка ж банальна істина про те, що рівень розвитку суспільства визначається ставленням до престарілих і дітей.* (7) *Та хіба якась, нехай і найдосконаліша, соціальна програма тут може зарадити?* [СВ. 30.04.2009].

Дистанте розташування риторичних питань (1), (5), (7) створює ефект довготривалого звернення, апеляції мовця до адресатів (апелятивна функція). У межах риторичного питання (5) адресант реалізує і функцію ствердження (*так, колишні – просто перегорнута та забута сторінка...*). Риторичним питанням (7) мовець передає реципієнтам свою впевненість у тому, що *жодна найдосконаліша програма не може зарадити в такій ситуації*.

Формально речення (6) не можна вважати повноцінним окликом, оскільки воно не має окличної інтонації, проте відсутність знаку оклику передає намір мовця змінити висхідний вектор тональності висловлювання, аби висловити жаль і тугу мовця, викликані *ставленням до престарілих і дітей* у сучасному українському суспільстві (підтверджується ширшим контекстом). Риторичний оклик (6) реалізує дві комунікативно-прагматичні функції: репрезентативну (опис істини) й оцінну (ставлення мовця до істини як до банальної).

Кожне речення з цього контекстуального уривка певною мірою виражає почуття мовця – його пригніченість через нешанобливе ставлення суспільства до літніх людей, його невпевненість у вирішенні проблеми, розгубленість (експресивна функція). Потужна виразність даного висловлювання досягається такими засобами: пролепса (*вони..., ці колишні* [1, с. 366; 2, с. 316-317; 5, с. 76-77]), риторичні питання, ампліфікація (*сторінка історії, опале листя; віє не нашими настроями, не нашими нинішніми переконаннями*), паралелізм.

Звернімося до контексту: *Ви повірили, що заплатять гроші? Так само, як повірили про тисячу гривень Ощадбанку? Повірили? Повірили! Повірили, що цукор буде 4 гривні? І що?* [ВП. 01.10.2009]. Ампліфіковані риторичні питання, посилюваний повтор (*повірили? так само, як повірили?*), антипофора (*Повірили? Повірили!*), багаторазовий лексичний повтор (*повірили – 5 разів*) передусім сприяють реалізації в наведеному прикладі експресивної функції – передача обурення та подиву мовця, а також посилювальної функції (переконаність мовця, що народ більшою частиною повірив). Переважно питальні інтонації речень не заважають виконанню стверджувальної функції (*Так, повірили, що заплатять гроші. Так само, як повірили про тисячу гривень Ощадбанку. Так, повірили, що цукор буде 4 гривні*). Останнє риторичне питання *І що?* апелює до адресатів, пропонує зробити висновки, проаналізувати наслідки довірливості.

Висновки. Отже, риторичні фігури можуть реалізувати репрезентативну, волюнтативну, апелятивну, оцінну, стверджувальну, експресивну, актуалізаційну й інші комунікативно-прагматичні функції. Виразність надфразної єдності посилюється при взаємодії риторичної фігури з іншими стилістичними засобами, зокрема синтаксичними (ампліфікацією, повтором тощо). Насичене стилістичними фігурами мовлення здатне до поліфункційності, оскільки в межах одного мовленнєвого контексту реалізуються кілька комунікативно-прагматичних функцій.

Перспективи подальших досліджень. Дослідження риторичних фігур у мовленні сучасних мас-медіа відкриває перспективи в поглибленні знань про тексти різного функційного призначення. З'ясування взаємодії прагматичних функцій інформаційного тексту важливе для розуміння особливостей його продукування та сприймання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов / Ольга Сергеевна Ахманова. – [4-е изд., стереотип.] – М.: КомКнига, 2007. – 576 с.
2. Брандес М.П. Стилистика текста. Теоретический курс: [учебник] / Маргарита Петровна Брандес. – [3-е изд., перераб. и доп.] – М.: Прогресс-Традиция; ИНФРА-М, 2004. – 416 с.
3. Гальперин И.Р. Очерки по стилистике английского языка / Илья Романович Гальперин. – М. : Изд-во лит. на иностр. языках, 1958. – 459 с. – (Библиотека филолога).
4. Ключев Е.В. Риторика (Инвенция. Диспозиция. Элокуция) : уч. пособие [для вузов] / Евгений Васильевич Ключев. – М. : ПРИОР, 2001. – 272 с.
5. Кузнец М.Д. Стилистика английского языка: пособие [для студентов педагог. ин-тов] / М.Д. Кузнец, Ю.М. Скребнев; под ред. Н.Н. Амосовой. – Ленинград: Госуд. учебно-педагог. из-во Мин-ва Просвещения РСФСР, Ленинградское отделение, 1960. – 175 с.
6. Мелкумова Т.В. Комунікативно-прагматичні функції виражальних засобів синтаксису (на матеріалі інформаційних та публіцистичних текстів): дис... канд. філол. наук: 10.02.01 / Тетяна Володимирівна Мелкумова. – Запоріжжя, 2011. – 237 с.
7. Пономарів О.Д. Стилїстика сучасної української мови : підручник [для студентів гуманітарних спеціальностей вищих закладів освіти] / Олександр Данилович Пономарів. – [3-тє вид., перероб. і доповн.]. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2000. – 248 с.
8. Тошович Б. Экспрессивный синтаксис глагола русского и сербского / хорватского языков / Бранко Тошович. – М.: Языки славянских культур, 2006. – 560 с.

УДК 373.2.016:81-053.4

LANGUAGE SEPARATION IN EARLY CHILDHOOD: ONE SYSTEM OR TWO?

Natalia Ringblom
(*Stockholm, Sweden*)

В статті обговорюється проблема диференціації дитиною мовних систем у білінгвальному середовищі.

Ключові слова: мова, мовна система, диференціація, мовне оточення,